

SYSTEMY BEZPIECZEŃSTWA

WYMIAR
LOKALNY I PAŃSTWOWY

REDAKCJA

ARTUR GRUSZCZAK
PIOTR BAJOR

SYSTEMY BEZPIECZEŃSTWA

SOCIETAS

seria pod redakcją
BOGDANA SZLACHTY

131

SYSTEMY BEZPIECZEŃSTWA

**WYMIAR
LOKALNY I PAŃSTWOWY**

**REDAKCJA
ARTUR GRUSZCZAK
PIOTR BAJOR**

© Copyright by individual authors, 2020

 Artur Gruszczyk, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

 artur.gruszczyk@uj.edu.pl

 Piotr Bajor, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

 piotr.bajor@uj.edu.pl

Recenzent

dr hab. Marcin Lason, prof. Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Redakcja tekstów w języku polskim

Weronika Werewka

Redakcja tekstów w języku angielskim

Dariusz Rossowski

Projekt okładki

Marta Jaszczyk

Publikacja dofinansowana przez Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych
Uniwersytetu Jagiellońskiego

ISBN 978-83-8138-366-0 (druk)

ISBN 978-83-8138-367-7 (on-line, pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788381383677>

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87

e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:

<https://akademicka.com.pl>

Spis treści

Wstęp	7
DOMINIK SIEKLICKI	
Służba Ochrony Państwa – nowa instytucja w systemie bezpieczeństwa RP.....	11
JACEK WODNICKI	
Transformacja Sił Zbrojnych RP w okresie przynależności do Sojuszu Północnoatlantyckiego	27
GRZEGORZ KASPROWICZ, WOJCIECH M. ZABOŁOTNY, KRZYSZTOF POŹNIAK, AGATA TYBURSKA, JAROSŁAW STRUNIAWSKI	
Commanding a police operation with a Mobile Distribution Point of ICT Infrastructure	43
BARTOSZ A. CZERNICKI	
Polska Policja jako uczestnik międzynarodowej wymiany informacji kryminalnych – analiza wybranych współczesnych rozwiązań i stopnia ich wykorzystania	55
ANDRZEJ DRZEWIECKI	
Edukacja obronna w systemie bezpieczeństwa państwa	71
DOMINIK JURCZAK	
Komunikacja taktyczna jako skuteczne narzędzie do zapewniania bezpieczeństwa członków zbiorowości	81
MAŁGORZATA KOCHAŃSKA	
Monitoring wizyjny a bezpieczeństwo w szkołach i placówkach szkolno-wychowawczych	93
MACIEJ SZCZUROWSKI	
Bezpieczeństwo społeczności lokalnych a mit bezpiecznego państwa jako zjawiska kulturowe	105
MARCIN KOCZAN	
Polityka energetyczna Polski do 2040 roku – przejaw realizmu czy <i>wishful thinking</i> ?	117
RAFAŁ MIERNIK	
Bezpieczeństwo społeczne jako element warunkujący bezpieczeństwo państwa.....	133
MARTYNA OSTROWSKA	
Bezpieczeństwo ruchu drogowego jako przedmiot badań naukowych.....	151

PIOTR BOGDALSKI

Obszary, obiekty i urzędnienia ważne dla bezpieczeństwa państwa – propozycja modyfikacji systemu obowiązkowej ochrony w zakresie podmiotu wykonującego czynności ochronne	163
---	-----

SABINA OLSZYK

Zadania podmiotów cywilnych w zakresie dyplomacji obronnej. Przykład polskich think tanków.....	187
--	-----

PAWEŁ SZMITKOWSKI

Bezpieczeństwo osób z niepełnosprawnościami w kontekście funkcjonowania systemu zarządzania kryzysowego w Polsce	203
---	-----

JAKUB ADAMKIEWICZ, LUIZA TRZCIŃSKA

Organizacje pozarządowe w systemie obronnym Polski	217
--	-----

O autorach.....	235
-----------------	-----

Indeks osobowy	239
----------------------	-----

Maciej Szczurowski
Uniwersytet Gdański

Bezpieczeństwo społeczności lokalnych a mit bezpiecznego państwa jako zjawiska kulturowe

ABSTRACT: Two security models have developed in Poland, one of which has a national dimension and the other a local one. This is the result of a phenomenon known as culture created at various levels of social structures. The main goal of local communities is to achieve social security. Next, we show activity to ensure our safety in the local space in the form of schools, nurseries, good, well-lit roads, public order etc. At the local level we shape the actual state of our safety. The differences in the understanding of security in the state and local dimension are primarily due to the fact that the political basis of the functioning of the state is the political myth. Hence, our political mythology is colorful and diverse. The nineteenth and twentieth centuries clearly showed that Poland is not coping with creating a safe state for the nation. Security is guaranteed by pragmatism, which, for a cure, but political mythology is doing great. Therefore, it is time to modify the model of the state and amend the national mythology, closely related to the symbol of the homeland, for which we will not only give our lives, but which, following the example of local communities, will above all become our home, where we will feel safe and live in mutual respect.

KEYWORDS: local community, political myth, security

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę analizy potrzeb w zakresie bezpieczeństwa i metod formowania bezpieczeństwa jako zjawisk kulturowych w wymiarach państwowym i społeczności lokalnych. Celem jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy stan bezpieczeństwa w tych wymiarach odpowiada współczesnym potrzebom i oczekiwaniom społecznym.

Nie tylko w Polsce ukształtowały się dwa modele bezpieczeństwa, z których jeden ma wymiar państwowy, drugi lokalny. To m.in. wynik zjawiska określanego mianem kultury, tworzonej na różnych szczeblach struktur społecznych. Antonina Kłoskowska formułuje określenie, że kultura jest to względnie zintegrowana całość obejmująca zachowania ludzi przebiegające według wspólnych dla zbiorowości społecznej wzorów wykształconych i przyswajanych w toku interakcji oraz zawierająca wytwory takich zachowań¹. Jan Szczepański dodaje: „kultura to ogół wytworów działalności ludzkiej materialnych i niematerialnych, wartości i uznawanych sposobów postępowania, zobiektywizowanych i przyjętych w dowolnych zbiorowościach, przekazywanych innym zbiorowościom i następnym pokoleniom”². Opisując proces kulturotwórczy, Szczepański pisze:

Powstające w wyniku zjawisk biologicznych i geofizycznych zbiorowości ludzkie, zaspokajają swoje potrzeby przez pracę i w ten sposób powstają narzędzia produkcji, siły wytwórcze i w rezultacie stosunki produkcji, stanowiące ekonomiczne podstawy utrzymania się i rozwoju zbiorowości ludzkich. Umożliwiają one aktywność intelektualną i artystyczną, słowem umysłową – i tak powstaje kultura, jako układ czynników współkształtujących życie zbiorowości ludzkich³.

Kultura stanowi dorobek przekazywany z pokolenia na pokolenie. Przedstawiamy ją w ujęciu opisowym jako zespół wielu zróżnicowanych zjawisk, których wzajemne powiązania i uwarunkowania mogą być przedmiotem opisu i analizy, ale nie wartościowania.

Kultura to zjawisko społeczne. Jest związana z człowiekiem jako istotą prowadzącą społeczny tryb życia. Jest on jej twórcą, a zarazem odbiorcą, jest przez nią kształtowany, w niej wyraża i zaspokaja swe potrzeby. Kultura powstaje i rozwija się w określonej społeczności i dzięki relacjom społecznym. W skład tak definiowanej kultury wchodzi nie tylko wytwory materialne i instytucje społeczne, ale także zasady współżycia społecznego, sposoby postępowania, wzory, kryteria ocen estetycznych i moralnych

¹ Por. A. Kłoskowska, *Kultura masowa. Krytyka i obrona*, PWN, Warszawa 2006, s. 40, *Biblioteka Socjologiczna*. Opierając się m.in. na koncepcji Kroebera i Kluckhohna, A. Kłoskowska wyróżniła sześć sposobów definiowania kultury.

² J. Szczepański, *Elementarne pojęcie socjologii*, PWN, Warszawa 1978, s. 78.

³ *Ibidem*, s. 69. Por. W. K. Roman, *Współczesna kultura dokumentacyjna*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2014, s. 23–24, 26.

przyjęte w danej zbiorowości i wyznaczające obowiązujące zachowanie, wreszcie wartości w sferze potrzeb i oczekiwań w zakresie bezpieczeństwa. Przy czym w każdej społeczności istnieją różnicowania wynikające z odmienności potrzeb, indywidualnych temperamentów, osobowości, życiowych doświadczeń.

O kręgach kulturowych mówimy zazwyczaj w odniesieniu do kultur mających pewne ramy terytorialne. Kulturę tworzymy na różnych szczeblach struktur społecznych, tak w wymiarze horyzontalnym, jak i wertykalnym. Podstawowe wartości kultury powstają i utrwalają się w perspektywie najbliższego horyzontu i na najniższych szczeblach drabiny społecznej: w rodzinie, w relacjach z sąsiadami, na naszej ulicy, w dzielnicy, mieście, w szkole, miejscu pracy. Tu m.in. kształtujemy, na podstawie wcześniejszych doświadczeń społeczności, nasze potrzeby w zakresie bezpieczeństwa, definiowanego najprościej jako dążenie do poczucia braku zagrożeń. Podstawowym celem jest tu osiągnięcie bezpieczeństwa socjalnego: bezpieczeństwo materialne, zapewnione jedzenie (najlepiej to, co lubimy lub jest zdrowe) i ubranie (ciepło, modnie, wygodnie), zagwarantowanie udanego startu w życie kolejnym pokoleniom. W dalszej kolejności wykazujemy aktywność celem zapewnienia naszego bezpieczeństwa w przestrzeni lokalnej w postaci dobrych dróg, oświetlenia, porządku publicznego itd. To na szczeblu lokalnym kształtujemy faktyczny stan naszego bezpieczeństwa w zależności od świadomości potrzeb ukształtowanych przez kulturę tejże społeczności. Bezpieczeństwo kulturowe (*societal security*) określane jest często mianem bezpieczeństwa społecznościowego lub wspólnotowego.

Społeczność lokalna jest zbiorowością zamieszkującą określone, wyodrębnione terytorium o stosunkowo małym obszarze, np. miasteczko, wieś, osiedle, ulicę, kamienicę czy wreszcie rodzinny dom, kwaterę socjalną. Pytanie o granice przestrzeni społeczności lokalnych jest pytaniem dość trudnym. Granice te z jednej strony wyznaczają: poczucie tożsamości, odmienności kulturowe, z drugiej zaś granice związane z podziałami terytorialno-administracyjnymi, gdzie wpływ społeczności lokalnych na kształtowanie się bezpieczeństwa najdalej sięga do szczebla regionu, województwa, w których napotyka na ingerencję państwa w zakres i charakter tych potrzeb. Warto w tym miejscu zauważyć, że państwa tradycyjne cechowało dążenie do przyznawania społecznościom lokalnym możliwie dużej autonomii. Obecnie daje się zauważyć, że przewagę zaczyna zdobywać makrospołeczny układ normatywny. Skutkuje to m.in. tendencją do ustanawiania administracyjnie granic społeczności lokalnych, granice kulturowe zaś tracą na znaczeniu⁴.

⁴ H. Podedworna, *Analiza struktur społecznych. Wybrane przykłady*, [w:] *Socjologia ogólna. Wybrane problemy*, red. J. Polakowska-Kujawa, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2007, s. 111-119.

Problematyka wspólnot doczekała się licznych opracowań naukowych. Twórcami teorii poświęconych społecznościom lokalnym są m.in. Ferdinand Tönnies, Emil Dürkheim, Charles Horton Cooley. Colin Bell i Howard Newby, dokonując analizy badań nad społecznościami lokalnymi, wyodrębnili główne elementy tychże społeczności, do których należą:

- wydzielone terytorium, które jest zamieszkwane przez ludność;
- zespół instytucji społecznych obejmujących swym działaniem członków wspólnoty;
- uczucie przynależności i zrodzone na jego podłożu zaangażowanie w sprawę wspólnoty⁵.

Występują w niej silne więzi społeczności wynikające ze wspólnych potrzeb i interesów, a także z poczucia zakorzenienia i przynależności do zamieszkwanego miejsca⁶. Paweł Starosta definiuje społeczność lokalną za pomocą trzech podstawowych aspektów: przestrzennego (terytorialnego), społecznego (sieci relacji, więzi) oraz psychospołecznego (tożsamość lokalna). Konstruuując swoją definicję, określa, iż społeczność lokalna to: „[...] typ struktury społeczno-przestrzennej ukonstytuowanej geograficznie, skupiającej ludzi zamieszkujących określone miejsce, tworzącej systemy powiązań w celu rozwiązywania zaistniałych problemów lokalnych oraz zapewniającej psychiczną identyfikację ludności z miejscem swojej egzystencji”⁷. Warto jednak zauważyć, że w badaniach nad społecznościami lokalnymi stosunkowo mało miejsca poświęcono niezwykle istotnej problematyce bezpieczeństwa.

Genezy powstania i rozwoju społeczności lokalnych należy upatrywać w dążeniu do zaspokajania celów ekonomicznych, gospodarczych, politycznych, kulturalnych oraz w postawach solidaryzujących członków określonych wspólnot. Solidarność w ramach wspólnoty jest wynikiem zewnętrznego przymusu, który skłania ludzi do tworzenia szerszych grup, mających większe możliwości, albowiem w takich formacjach łatwiej zaspokajać swoje potrzeby⁸. Ponadto podkreślić należy, że wspólnota lokalna nie jest tożsama ze zbiorowością w wielkich miejskich aglomeracjach, w których społeczności

⁵ Szerzej zob. S. Kubas, *Pojęcie wspólnoty lokalnej, jej formy i wpływ na rozwój samorządności*, [w:] M. Barański et al., *Samorząd terytorialny i wspólnoty lokalne*, Wydawnictwo WSP TWP, Warszawa 2007, rozdz. VII. Przegląd klasycznych koncepcji teoretycznych opisujących oraz wyjaśniających prawidłowości rządzące społecznościami lokalnymi zostały przedstawione w: W. Goszczyński, W. Knieć, H. Czachowski, *Lokalne horyzonty zdarzeń*, Wydawnictwo Muzeum Etnograficznego w Toruniu, Toruń 2015, rozdz. I: *Na krawędzi horyzontów zdarzeń. W kierunku dynamicznego modelu lokalności*, s. 11–35.

⁶ A. Wójtowicz, *Spółeczność lokalna*, [on-line:] https://mfiles.pl/pl/index.php/Spo%C5%82eczno%C5%9B%C4%87_lokalna – 12 XI 2019.

⁷ P. Starosta, *Poza metropolię. Wiejskie i małomiasteczkowe zbiorowości lokalne a wzory porządku makrospołecznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1995, s. 30–32.

⁸ Szerzej zob. S. Kubas, *op. cit.*

charakteryzuje przewaga formalnych struktur oraz licznych kontaktów towarzyskich. Jednocześnie powszechna jest w nich samotność jednostek uwikłanych w sieć krótkotrwałych więzi psychicznych. Natomiast w lokalnościach społecznych więzi tworzą trwałe kontakty rodzinne, sąsiedzkie oraz personalno-instytucjonalne. Pierwszoplanową rolę odgrywają codzienne kontakty osobiste i emocjonalne relacje⁹.

Próby systematyki wspólnot lokalnych każą nam przede wszystkim dzielić wspólnoty ze względu na kryterium przestrzenno-ilościowe. Określa ono, ilu członków i na jak dużym terytorium tworzy wspólnotę. Z tego punktu widzenia Sebastian Kubas wyróżnia wspólnoty rodzinno-towarzyską, lokalną, państwową i międzypaństwową. Pierwsza skupia swoich członków ze względu na istnienie więzi pokrewieństwa oraz znajomości. Druga, jak określają niektórzy, może liczyć do 5000 członków. Trzecia jest wytworem państwa, a czwarta, jak w przypadku społeczeństwa Unii Europejskiej, przybiera formy ponadpaństwowe. Używając powyższego kryterium, za wspólnoty lokalne uznamy dwie pierwsze. Zwłaszcza że stopień zaangażowania w sprawy wspólnoty jest tym większy, im bliżej znajduje się ona w odczuciu jej członków¹⁰.

Należy w tym miejscu podkreślić, że formy wspólnoty lokalnej często wykraczają poza pierwiastek społeczny. Przykładem innego rodzaju form mogą być lokalne wspólnoty: polityczne, ekonomiczne, kulturowe czy wreszcie religijne. Ich wpływ na bezpieczeństwo na terytorium działalności jest bezsporny. Dla wspólnoty politycznej może to być potrzeba wpływu na decyzje dotyczące kierowania sprawami wspólnoty, dla wspólnoty ekonomicznej jest to rozwój więzi gospodarczych. Członków wspólnoty religijnej będzie łączyć więź duchowa, a wspólnota kulturowa będzie dążyła do kultywowania tradycji¹¹. Każda z nich skupia jednostki ze względu na realizację konkretnych potrzeb i celów, ale jednocześnie może artykułować inne potrzeby i formy działalności.

Jak już wspomniano, wśród cech społeczności lokalnej wymienia się przede wszystkim przestrzeń, czyli geograficznie wydzielony obszar bądź terytorium, którą owa społeczność zajmuje. Istotne są również wspólne więzi i społeczne interakcje zachodzące między zamieszkującymi terytorium ludźmi, co przyczynia się do wewnętrznej integracji i stwarza realne przesłanki do podejmowania wspólnych działań m.in. na rzecz lokalnego bezpieczeństwa. Nie mniej ważną cechą społeczności lokalnej jest poczucie przynależności do grupy i dostrzeżenie jej odrębności, czego wyrazem są postawy określane jako tzw. patriotyzm lokalny, poczucie tożsamości¹². Przypomnę, że tożsamość to wiązka uczuć i poglądów żywionych przez jednostkę wobec miejsca,

⁹ A. Wójtowicz, *op. cit.*

¹⁰ S. Kubas, *op. cit.*

¹¹ *Ibidem.*

¹² H. Podedworna, *op. cit.*, s. 111-119.

w którym żyje, oraz ludzi zamieszkujących to miejsce i tworzących społeczność lokalną. Część badaczy problematyki bezpieczeństwa społecznego przypisuje tożsamości rolę wartości nadrzędnej. Według nich bezpieczeństwo społeczne obejmuje dwa obszary tematyczne, z których pierwszy – kulturowy – związany jest z tożsamością kolektywną (*societal security*), drugi zaś – socjalny – związany jest z tożsamością indywidualną (*social security*)¹³. Ważnym czynnikiem, który umacnia bezpieczeństwo w społecznościach lokalnych, jest udział mieszkańców danego terytorium we wszelkiego rodzaju akcjach społecznych.

Istotną kwestię stanowi próba odpowiedzi na pytanie: co rozumiemy jako zagrożenie bezpieczeństwa w społecznościach lokalnych? Do czynników kształtujących bezpieczeństwo społeczności lokalnych należą przede wszystkim te, które integrują bądź dezintegrują społeczności lokalne. Otóż spektrum tych zjawisk jest bardzo szerokie. Stanowiące zagrożenie dla bezpieczeństwa społeczności lokalnych konflikty z reguły toczą się między mieszkańcami, przedstawicielami władz samorządowych, często również administracji rządowej. Stroną konfliktów są nierzadko przedsiębiorcy działający na terytorium danej społeczności. Jednostka może uznać za zagrożenie bezpieczeństwa każde pogorszenie swej sytuacji, a nawet każdą utratę szansy przyszłej poprawy, wraz z brakiem oparcia (kogoś lub w czymś). Jednak rozważając kwestie bezpieczeństwa jako problem społeczności lokalnych, takie ujęcie jest zbyt szerokie. Trudno wymagać, aby społeczność dążyła do osiągnięcia bezpieczeństwa idealnego czy też brała odpowiedzialność za zapewnienie wszechstronnego rozwoju swoich członków i ich dostępu do wszelkich dóbr, tak materialnych, jak i duchowych.

Ograniczając zakres społeczności lokalnych w dążeniu do zapobiegania i eliminacji zagrożeń, Jolanta Supińska uważa, że „za kolidujące z bezpieczeństwem (jako wartością i jako potrzebą) należy uznać zagrożenia: życia, zdrowia fizycznego, zdrowia psychicznego i samodzielności ekonomicznej”¹⁴. Z kolei Barry Buzan w swojej pracy zatytułowanej *People, States and Fear* [„Ludzie, państwa i strach”], stanowiącej początek studiów nad zakresem bezpieczeństwa w postzimnowojennym porządku świata, formułuje pięć sektorów zagrożeń bezpieczeństwa: wojskowy, polityczny, społeczny, ekonomiczny i ekologiczny¹⁵.

¹³ M. Brzeziński, *Bezpieczeństwo społeczne jako rodzaj bezpieczeństwa. Ustalenia wprowadzające*, [w:] *Bezpieczeństwo społeczne. Pojęcia. Uwarunkowania. Wyzwania*, red. nauk. A. Skrabacz, S. Sułowski, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2012, s. 15 i nn.

¹⁴ J. Supińska, *Dylematy polityki społecznej*, ASPRA-JR, Warszawa 2014, s. 132–133.

¹⁵ B. Buzan, *People, States and Fear. The National Security Problem in International Relations*, Wheatsheaf Books, Brighton 1983; wyd. 2 popr.: *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Harvester Wheatsheaf, London 1991, cyt. za: M. Leszczyński,

Z przedstawionych powyżej sektorów w sferze lokalnej społeczności będą mieć do czynienia zwłaszcza z zagrożeniami społecznymi, ekonomicznymi i ekologicznymi. Zagrożenia naruszają bezpieczeństwo na wielu płaszczyznach życia społecznego. W wymiarze obiektywnym przeciwieństwem bezpieczeństwa jest zagrożenie, subiektywnym zaś – strach, lęk¹⁶. Aby określić wpływ działań społeczności lokalnych na zaspokojenie potrzeb w zakresie bezpieczeństwa, należy usystematyzować źródła zagrożeń. Jolanta Supińska proponuje następujący podział¹⁷:

- środowisko naturalne – przyroda jest najstarszym źródłem zagrożeń, dominuje nad człowiekiem, zagraża klęskami żywiołowymi, głodem, epidemiami i szeregiem jeszcze nieujawnionych zagrożeń. Coraz wyraźniej doświadczamy, że gdy zdominowana przez człowieka przyroda ginie, stwarza to zagrożenie wyginięcia gatunku ludzkiego;
- technika – technosfera jest sztucznym środowiskiem stworzonym przez człowieka. Niedoskonała, niesprawna, kalecząca i nieergonomiczna stwarza zagrożenia, podobnie gdy jest wyalienowana, przerasta możliwości jej zrozumienia i obsługi;
- społeczeństwo – system społeczno-polityczny warunkuje zachowania jednostek, które generują zagrożenia m.in. w postaci: przemocy zorganizowanej – wynikającej np. z niepraworządności i alienacji społecznej i politycznej; ekonomicznej „walki o byt”; wyzysku i alienacji w pracy; ingerencji instytucji w życie prywatne jednostki lub rodziny, zwłaszcza kiedy narusza intymność; współczesnego tempa zmian w większości sfer życia, szczególnie załamania gospodarczo-finansowych i ładu społecznego;
- agresja innych jednostek – powszechnie występujące zachowania patologiczne, przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu i mieniu, nietolerancja, zawiść itp.
- zagrożenie jednostki samą sobą – występuje niekiedy wbrew woli, niekiedy jako wolny wybór. Przejawy to m.in.: niedomagania wrodzone lub nabyte, czyny jednostki godzące w dobro i interesy innych osób lub systemu, czyny autodestrukcyjne (akty samobójcze, alkoholizm, narkomania), czyny konstruktywne obciążone ryzykiem niepewności sukcesu¹⁸.

Podjmując próbę uszczegółowienia problemów społeczności lokalnych w zapewnieniu bezpieczeństwa ich członków, zwrócić należy uwagę na zagrożenia związane: ze zdrowiem (w tym niemożnością zarobkowania i zarazem pokrycia dodatkowych

V. Mika, *Bezpieczeństwo społeczne w nowym pojmowaniu bezpieczeństwa państwa*, „Acta Scientifica Academiae Ostroviensis” 2010, nr 33, s. 101.

¹⁶ J. Supińska, *op. cit.*, s. 128.

¹⁷ *Ibidem*, s. 130-132.

¹⁸ *Ibidem*.

wydatków na leczenie), starością – nieuchronną ze względów biologicznych (spadkiem dochodów, niemożnością zarobkowania, niezdolnością do samoobsługi), z trwałą niesprawnością (niezdolnością do pracy, inwalidztwem), bezrobociem (niezdolnością systemu do wykorzystania potencjału ludzkiego), okresową utratą zdolności do zarobkowania¹⁹. Kolejne na liście zagrożeń będą kwestie bezpieczeństwa w sferze lokalnej infrastruktury (oświetlenie ulic, dobre i bezpieczne drogi, swobodny dostęp do żłobków, przedszkoli i szkół itp.), organizacji porządku publicznego, bezpieczeństwa sanitarnego, zapobiegania klęskom żywiołowym czy wreszcie ochrony przeciwpożarowej²⁰.

Państwo jest organizacją współczesnych społeczeństw, której celem i sensem istnienia jest dobro człowieka, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i zbiorowym. „Punktem wyjścia w kształtowaniu państwa jest człowiek jako istota społeczna, który dąży do zaspokajania potrzeb materialnych i duchowych łączy się z innymi ludźmi, tworząc grupy społeczne zarówno niesformalizowane (rodzina, plemię, naród), jak i sformalizowane (partie polityczne, państwa, organizacje międzynarodowe)”²¹. Państwo, jako przymusowa organizacja, wyposażona jest w atrybuty władzy zwierzchniej po to, by ochraniać przed zagrożeniami zewnętrznymi i wewnętrznymi ład zapewniający zasiedlającej jego terytorium społeczności korzystne warunki egzystencji. Przymusowy charakter państwa nie zawsze odpowiada potrzebom w zakresie bezpieczeństwa ukształtowanym w ramach szeroko pojętej kultury lokalnej. Ponadto bezpieczeństwo państwa trudno utożsamiać z bezpieczeństwem obywateli określonym w art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej²². Rodzime pojęcie bezpieczeństwa państwa różni się od zastanego w aktach prawa międzynarodowego terminu „bezpieczeństwo narodowe”.

Społeczeństwo potrzebowało i potrzebuje mitów, zarówno w skali jednostki, jak i w wymiarze globalnym czy narodowym. Mit polityczny możemy zdefiniować jako swoistą formę idei politycznej opierającą się nie na wiedzy racjonalnej i empirycznej, lecz na instynktownej wierze w twierdzenie dotyczące świata polityki. Konstytutywną rolę w upowszechnianiu mitu stanowi czynnik emocjonalny, głównie zaspokojenie ludzkich potrzeb, uczuć. Jednocześnie mit niejako legitymizuje podejmowanie określonych działań politycznych tak przez jednostkę, jak i przez grupę społeczną. Mity

¹⁹ *Ibidem*, s. 134.

²⁰ M. Rozwadowski, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych oraz działania zmierzające do jego poprawy*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje” 2014, nr 15, s. 249-250.

²¹ J. Krukowski, *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2004, s. 14, *Prace Wydziału Nauk Prawnych*, nr 24.

²² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483, art. 5.

dają poczucie wspólnoty, tożsamości, także bezpieczeństwa²³. Mitem możemy określić uproszczone przekonania, niekoniecznie oparte na faktach, ale takie, które zapewniają nam poczucie przynależności, tożsamości i określonego celu. Choć mity są ewidentnie subiektywne, to ich siła sprawcza jest niejednokrotnie większa niż obiektywnej prawdy.

Mit polityczny stanowi znaczącą część mitów występujących w życiu społecznym. Jest zmistyfikowaną formą świadomości politycznej, posiada strukturę otwartą, może być wzbogacony lub pewne jego części mogą być pomijane. W bliższej i dalszej przeszłości Polacy skonstruowali szereg mitów, galerię różnorodnych obrazów zjawisk z zakresu polityki, życia społecznego i kultury bazującą na naszych emocjach, inspirującą nas do myślenia mitycznego. Dzięki mitom odkrywamy własną tożsamość, trwałość, mit kształtuje nasze postawy i zachowania²⁴. Mity dają nam poczucie bezpieczeństwa, wspólnoty, siły nie tylko duchowej, ale również złudne poczucie siły fizycznej. Ojczyzna, patriotyzm, niepodległość, sojusze polityczno-wojskowe – to tylko niektóre z najważniejszych polskich mitów narodowych. Istnieje również cała gama mitów odnoszących się do wydarzeń z przeszłości: wielkich powstań narodowych, wojen, idei politycznych²⁵.

Polacy należą do narodów, które mają większą niż inne nacje potrzebę mitów. Narody imperialne wymyślają je po to, by uzasadnić panowanie nad innymi narodami. Narody podbite, jak Polska – aby usprawiedliwić sytuację i podejmować próbę wykrzesania sił potrzebnych do przetrwania. Polityczne przeciwności, których konsekwencje dotknęły wiele pokoleń, sprzyjały powstaniu mitogennej atmosfery intelektualnej. Cechami nadrzędnymi polskich mitów są: megalomania narodowa, czyli twierdzenie o wyższości, niezwykłości danego narodu, a przez to jego szczególnej misji dziejowej i posłannictwie wobec innych narodów, oraz mesjanizm, czyli nurt w filozofii polskiej, którego największy rozkwit przypada na okres między powstańcami w XIX wieku. Specyfika tego nurtu filozoficznego oparta jest na tendencji do tworzenia spekulatywnych systemów metafizycznych z jednej strony i reformowania świata przez filozofię z drugiej. Charakterystyczny jest również powszechny pogląd, że Polacy jako naród posiadają wybitne cechy osobowości, które w sposób szczególny

²³ T. Biernat, *Mit polityczny*, PWN, Warszawa 1989; S. Filipowicz, *Mit i spektakl władzy*, PWN, Warszawa 1988, *Logos*.

²⁴ S. Filipowicz, *op. cit.*, s. 52.

²⁵ M. Szczurowski, *Mit wojny jako polityczne uzasadnienie przemocy*, [w:] *W kręgu zjawisk patologii kulturowej współczesnego świata*, red. nauk. K. Bielawski, J. Ślęzak, M. Żejmo, Instytut Politologii. Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2015, s. 73.

wyróżniają ich pośród narodów świata. Jako taki ma wiele narodowych odpowiedników w innych krajach, jak chociażby w Rosji czy Serbii²⁶.

Jeden z pierwotnych polskich mitów dotyczy walki o ojczyznę. O wojny w doświadczonej przez historię regionie, jakim jest Europa Środkowo-Wschodnia, nie było i nie jest trudno. Na terytorium, gdzie swoje prawa rości szereg mniejszości etnicznych, problem granic nie mógł być rozwiązany pokojowo za pomocą formuł nacjonalistycznych. Najczęściej rozwiązywany był, jest i będzie za pomocą siły. Końcowy okres II wojny światowej przyniósł Polsce „niepodległość” na terytorium zgodnym z koncepcją piastowską, „odzyskanym” dzięki repatriacji i akcjom przesiedleńczym w rodzaju akcji „Wisła” i innych²⁷. Skutek tychże działań był taki, że dostosowano ludność do ustalonych granic. Miliony „nie-Polaków” wygoniono, z kolei dla milionów Polaków znalazły się domy po „wypędzonych”. Była to największa wymiana ludności w dziejach Europy. I naturalna konsekwencja nacjonalistycznych mitów o „krwi i ziemi”, o ojczyźnie, niepodległości, a także o patriotyzmie²⁸.

Bliski mitowi walki jest mit patriotyzmu, chociaż przez wielu jest uważany za cechę narodową Polaków. O jego znaczeniu dla Polaków świadczy m.in. fakt rozbudowy całej sfery ontologicznej dyskursu nad patriotyzmem, stworzenie najróżniejszych jego form i postaci, a tym samym zachowań patriotycznych. I tak np. mamy patriotyzm czasu wojny i czasu pokoju, kształtowanie się tego pojęcia, począwszy od średniowiecznego etosu rycerskiego. Tym samym powstał mit o patriotyzmie, który jest cechą narodową Polaków. W dużej mierze mit ten został ukształtowany poprzez bogatą i różnorodną w treści literaturę.

W rozumieniu patriotyzmu kryje się wartość, która kształtuje tożsamość jednostkową. Odgrywa ona ważną rolę w życiu społecznym, jednak podobnie jak inne wartości podlega tym samym kryteriom ludzkiej struktury bytowej. Jest ona osadzona w ludzkim działaniu. Patriotyzm należy do wartości więziotwórczych, dlatego wpisuje się w pewne tendencje komunikacyjne. Jest istotnym kanałem wzajemnego porozumienia i wymiany symbolicznej. W sytuacji kryzysu komunikacyjnego spotyka go taki sam los jak inne istotne wartości życia społecznego. Patriotyzm zawiera w sobie

²⁶ M. Szczurowski, *Mity, rytuały, symbole a żołnierz polski w przestrzeni politycznej II wojny światowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, s. 22.

²⁷ A. Chojnowska, *Operacja „Wisła”*, „Zeszyty Historyczne” (Paryż) 1992, nr 102; *Wysiedlać czy repolonizować? Dylematy polityki wobec Warmiaków i Mazurów po 1945 roku*, red. T. Filipkowski, W. Gieszczyński, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2001 i inne.

²⁸ M. Szczurowski, *Mity, rytuały, symbole...*, s. 23.

znaczenie o charakterze symbolicznym w postaci miejsca, języka, historii, narodu. Rodzi się z więzi z tymi wymiarami ludzkiej tożsamości²⁹.

Jak wynika z powyższego, mamy tu do czynienia z całą sferą mitów tzw. narodowych, czyli dotyczących całego narodu. Ich celem jest stworzenie odpowiedniego mniemania o tym narodzie, a w szczególności pozytywnych wyobrażeń o nim. Takie mity służą przede wszystkim podtrzymaniu tożsamości narodowej czy skupieniu narodu wokół jakiejś sprawy, ugruntowują społeczeństwo w przekonaniu o niezwyklej sile i możliwościach w nim tkwiących. Sferę mityczną wypełniają także klechdy narodowe będące wynikiem fragmentaryzacji mitologii narodowej, niosące w sobie wartości odnoszące się do różnych sfer życia społecznego.

Często odnosimy się do zbiorowej pamięci, którą wypełnia nie tyle prawda historyczna, ile mityczna opowieść o dawnych czynach, przewagach lub cierpieniach. Ma ona bez wątpienia przewagę nad historią, tak jak mit ma przewagę nad faktem. Politycy i politolodzy są świadomi, że każdy ustrój opiera się na jakichś mitach i że mają one strukturę religijną. Rzymska *theologia civilis*, czyli teologia polityczna, uzasadnia sakralny charakter władzy. Natomiast *theologia mythica* tłumaczy sensy opowieści sankcjonujących ład polityczny³⁰.

Wreszcie pora pomyśleć o modyfikacji modelu państwa i nowelizacji części mitologii narodowej, chociażby ściśle związanej z symbolem ojczyzny. Ta, miast jawić się nam jako świętość nadzwyczajna, za którą najszlachetniej jest umrzeć, niechaj wzorem społeczności lokalnych stanie się przede wszystkim naszym domem, gdzie będziemy czuli się bezpiecznie, żyli zgodnie, we wzajemnym szacunku. Jest to również wyzwanie dla sformułowania kierunków kształtowania naszej narodowej kultury.

Bibliografia

- Biernat T., *Mit polityczny*, PWN, Warszawa 1989.
- Brzeziński M., *Bezpieczeństwo społeczne jako rodzaj bezpieczeństwa. Ustalenia wprowadzające*, [w:] *Bezpieczeństwo społeczne. Pojęcia. Uwarunkowania. Wyzwania*, red. nauk. A. Skrabacz, S. Sulowski, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2012.
- Buzan B., *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Harvester Wheatsheaf, London 1991.
- Chojnowska A., *Operacja „Wisła”*, „Zeszyty Historyczne” (Paryż) 1992, nr 102.
- Czernik T., *Patriotyzm jako wartość nieograniczona*, „Perspectiva” R. VI, 2007, nr 2(11).
- Filipowicz S., *Mit i spektakl władzy*, PWN, Warszawa 1988, *Logos*.

²⁹ T. Czernik, *Patriotyzm jako wartość nieograniczona*, „Perspectiva” R. VI, 2007, nr 2(11), s. 31.

³⁰ A. Krzemiński, *Walka na mity*, „Polityka” 2009, nr 18.

- Goszczyński W., Kniec W., Czachowski H., *Lokalne horyzonty zdarzeń*, Wydawnictwo Muzeum Etnograficznego w Toruniu, Toruń 2015.
- Kłosowska A., *Kultura masowa. Krytyka i obrona*, PWN, Warszawa 2006, *Biblioteka Socjologiczna*.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483.
- Krukowski J., *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2004, *Prace Wydziału Nauk Prawnych*, nr 24.
- Krzemiński A., *Walka na mity*, „Polityka” 2009, nr 18.
- Kubas S., *Pojęcie wspólnoty lokalnej, jej formy i wpływ na rozwój samorządności*, [w:] M. Barański et al., *Samorząd terytorialny i wspólnoty lokalne*, Wydawnictwo WSP TWP, Warszawa 2007.
- Leszczyński M., Mika V., *Bezpieczeństwo społeczne w nowym pojmowaniu bezpieczeństwa państwa*, „Acta Scientifica Academiae Ostroviensis” 2010, nr 33.
- Podedworna H., *Analiza struktur społecznych. Wybrane przykłady*, [w:] *Socjologia ogólna. Wybrane problemy*, red. J. Polakowska-Kujawa, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2007.
- Roman W. K., *Współczesna kultura dokumentacyjna*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2014.
- Rozwadowski M., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych oraz działania zmierzające do jego poprawy*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje” 2014, nr 15.
- Starosta P., *Poza metropolią. Wiejskie i małomiasteczkowe zbiorowości lokalne a wzory porządku makrospołecznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1995.
- Supińska J., *Dylematy polityki społecznej*, ASPRA-JR, Warszawa 2014.
- Szczepański J., *Elementarne pojęcie socjologii*, PWN, Warszawa 1978.
- Szczurowski M., *Mity, rytuały, symbole a żołnierz polski w przestrzeni politycznej II wojny światowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013.
- Szczurowski M., *Mit wojny jako polityczne uzasadnienie przemocy*, [w:] *W kręgu zjawisk patologii kulturowej współczesnego świata*, red. nauk. K. Bielawski, J. Ślęzak, M. Żejmo, Instytut Politologii. Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2015.
- Wysiedlać czy repolonizować? *Dylematy polityki wobec Warmiaków i Mazurów po 1945 roku*, red. T. Filipkowski, W. Gieszczyński, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2001.
- Wójtowicz A., *Spółeczność lokalna*, [on-line:] https://mfiles.pl/pl/index.php/Spo%C5%82eczno%C5%9B%C4%87_lokalna.

Książka dotyczy problematyki bezpieczeństwa narodowego, analizowanego przez pryzmat systemów, z uwzględnieniem wymiaru lokalnego i państwowego. To zbiór kilkunastu artykułów naukowych, przygotowanych przez specjalistów prowadzących badania w zakresie współczesnego bezpieczeństwa państwa. W publikacji zostały przedstawione najnowsze wyniki badań, dotyczące zróżnicowanych czynników wpływających na zagadnienia bezpieczeństwa, zarówno na poziomie lokalnym, jak i ogólnym systemu bezpieczeństwa narodowego.

<https://akademicka.pl>

